

Harstad kommune

Attraktiv hele livet

Pedagogisk arbeid med barn og familier fra språklige og kulturelle minoriteter i barnehagen

Plan og ressurshefte

2017-2020

Innledning

Befolkningen i Harstad er mangfoldig. Mangfoldet preges blant annet av mennesker med ulik kulturbakgrunn, forskjellig livssyn, ulik religiøs tilknytning og ulike språk.

Samfunnsutviklingen, med økt bosetting av flyktninger, familiegjennforeninger og økt arbeidsinnvandring, har ført til endringer i barnehagenes brukergrupper. Harstad kommune har gått fra å ha noen få barnehager med flerspråklige barn til over 150 barnehagebarn fra språklige og kulturelle minoriteter. *Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold* påpeker at mangfold er en normaltilstand for norske barnehager, og at mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagens virksomhet.

Formålet med denne planen er å sørge for at alle flerspråklige barn og foresatte i Harstad kommune skal få et godt og likeverdig barnehagetilbud tilpasset deres forutsetninger, uavhengig av hvilken barnehage de går i. Planen skal gi personale kunnskap om og retningslinjer for arbeid med flerspråklige barn og foresatte i tråd med barnehageloven.

Planen gir politikere og tilsynsmyndigheter informasjon om det pedagogiske arbeidet i Harstads barnehager, i forhold til familier fra språklige og kulturelle minoriteter.

Innhold

Innledning	2
Målgruppe og avgrensning	5
Hvem er de minoritetsspråklige barna?	5
Del 1. Plan for pedagogisk arbeid med barn og familier med minoritetsbakgrunn i barnehagene i Harstad: Rammer og organisering	6
Lovverk og styringsdokumenter	6
Barnekonvensjonen	6
Lov om barnehager.....	6
Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.....	6
Statstilskudd: Tiltak for å styrke den norskspråklige utviklingen for minoritetsspråklige barn i barnehage	6
Inkluderende oppvekst – Strategisk plan for oppvekst 2016-2021, Harstad kommune	7
Andre aktuelle nasjonale grunnlagsdokumenter.....	7
Andre aktuelle grunnlagsdokumenter for Harstad kommune	8
Relevante prosjekter for Harstad kommune	8
Organisering og rutiner i Harstad kommune.....	9
Styrking av tilbudet til minoritetsspråklige barn	10
Kompetanseheving i barnehagene	10
Forventinger til personalet.....	10
Tverrfaglig samarbeid	12
Åpen barnehage i Familiens hus	12
Del 2. Ressurshefte for arbeid med minoritetsspråklige barn og familier i barnehagen	13
A. Holdningsskapende arbeid i personalgruppen.....	13
B. Samarbeid mellom barnehage og hjem	14
Kommunikasjon	14
Foreldresamtaler	15
Foreldremøter	15
Bestilling og bruk av tolk	15
Andre arrangement.....	16
C. Flerspråklig utvikling.....	17

Hvilke begreper skal barnehagepersonalet bruke?	17
Samarbeid om barnets språkutvikling: barnehage og hjem	17
Hvor lang tid tar det å lære et språk?.....	18
Hvorfor er morsmålet viktig?.....	18
Særpreget ved barns andrespråkutvikling	19
Simultan eller suksessiv flerspråklig utvikling	19
Additiv eller subtraktiv flerspråklig utvikling	19
Tidlig språkblanding, interferens og kodeveksling	19
Non-verbal periode/ taus periode.....	20
Situasjonsavhengig språk og situasjonsuavhengig språk.....	21
D. Språkstimulering	22
Barnehagens språkmiljø	22
Uformell og formell språkstimulering	23
Personalets rolle	24
Undervisningstone eller utvekslingstone	24
Tilrettelegger for språkstimulering	24
Kartlegging av barns språkutvikling	25
Generelle tips til språkstimulering!.....	25
E. Inkludering i lek og sosialt samspill.....	26
Inkludering i det sosiale samspillet	26
Inkludering i lek	26
F. Synliggjøring av mangfold i barnehagen	27
Synliggjøring av mangfold i barnehagens fysiske miljø	28
Synliggjøring av mangfold i barnehagens pedagogiske innhold	28
Markering av høytider og merkedager	28
Aktuelle lenker.....	29
Litteratur.....	29
Vedlegg	30
Vedlegg 1. Ord- og begrepsforklaringer	30
Vedlegg 2. Barnets språkbiografi	31
Vedlegg 3. Tilbud om kompetanseheving og forelesninger	33
Vedlegg 4. Informasjon til bruk i barnehagen – minoritetsspråklige barn	34

Målgruppe og avgrensning

Hovedmålgruppen i denne planen er flerspråklige barn, med et særlig fokus på barn fra språklige og kulturelle minoriteter. Med barn fra språklige og kulturelle minoriteter menes her barn med annen språk- og kulturbakgrunn enn norsk, med unntak av barn som har engelsk, svensk, dansk eller samisk som morsmål.

Termene tospråklig, flerspråklig og minoritetsspråklig har tilnærmet lik betydning og brukes derfor om hverandre i planen. Minoritetsspråklig brukes ofte i planverk, mens det i dagligtale er mer vanlig å snakke om to- eller flerspråklige barn fordi en da inkluderer alle barn som vokser opp med mer enn ett språk. For flere ord- og begrepsforklaringer se vedlegg 1.

Hvem er de minoritetsspråklige barna?

Minoritetsspråklige barn i barnehagen er en stor og variert gruppe. Felles for alle er at de har to eller flere språk som er en del av deres hverdagsliv. Noen barn kommer til barnehagen med morsmålskompetanse men lite kunnskap i norsk, disse kalles på fagspråket for *begynnende tospråklige*. De er i startgropen for å bli tospråklig ved å lære et språk i tillegg til morsmålet.

Statstilskuddet *Tiltak for å styrke den norskspråklige utviklingen for minoritetsspråklige barn i barnehage* avgrensner målgruppen på bakgrunn av barn og foresattes kultur og språk. Uavhengig av denne avgrensningen er det viktig å vurdere alle minoritetsspråklige barns helhetlige språkkompetanse for å sikre god norskspråklig utvikling hos alle. Dette gjelder også der en av foresatte har norsk som morsmål. Ikke alle barn med en norskspråklig forelder bor sammen med denne. I noen familier kan også den norsktalende foresatte ha en jobb som gjør at forelder og barn ikke har muntlig kontakt daglig. Barn med en foresatt som er norsk kan derfor også ha behov for ekstra hjelp og støtte.

Barn i familier med to norsktalende foresatte som har bodd utenlands i lengre tid kan også ha utfordringer i forhold til norsk språk når de flytter tilbake. Dette gjelder også eldre adopterte barn som kommer til Norge. For personalet i barnehagen er det derfor viktig å ta utgangspunkt i barnets språkkompetanse på morsmål og norsk for å legge til rette for en god språkutvikling i samråd med foresatte.

Samiske barn har med bakgrunn i urfolkets særskilte rettigheter jf. ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkning, rett til å få støtte til å bevare og utvikle sitt språk og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor, også utenfor de samiske distriktene. Det vil si at foresatte i Harstad kommune har rett til å forvente at personalet i barnehagene har kjennskap til og legger vekt på at også den samiske kulturen skal være en del av barnehagens innhold.

Retningslinjene dette dokumentet gir vil være nyttig for alle brukere gjennom økt fokus på inkludering, språkstimulering og et ressursperspektiv på mangfold.

Del 1. Plan for pedagogisk arbeid med barn og familier med minoritetsbakgrunn i barnehagene i Harstad: Rammer og organisering

Lovverk og styringsdokumenter

I takt med endringene i samfunnet skal barnehagene i Harstad kommune ha en pedagogisk praksis som sørger for et likeverdig barnehagetilbud til alle barn og deres foresatte, jf. barnehageloven § 1 Formål, 1. ledd:

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene (Lov om barnehager, 2005).

Barnekonvensjonen

Barnekonvensjonen er barnas egne menneskerettigheter. Den beskriver rettigheter som gjelder for alle barn, uavhengig av nasjonalitet, kjønn, sosial status, religion og kultur. Hovedprinsippet er at barns beste skal komme først, i alle situasjoner, overalt (Unicef). *Sjumilssteget* er en modell som det jobbes med i alle fylkesmannsembeter i Norge. Målet med *Sjumilssteget* er å få alle kommuner til å ta i bruk FNs barnekonvensjon i det daglige arbeidet.

Lov om barnehager

Barnehageloven gjelder alle barnehager og skal sikre at alle barnehagebarn og foresatte får det tilbudet de har krav på. Lov om barnehager med forskrift regulerer barnehagers innhold og arbeidsmåter og gir føringer for arbeid med barn og familier fra språklige og kulturelle minoriteter.

§2. Barnehagens innhold: Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur. Barnehagen skal formidle verdier og kultur, gi rom for barns egen kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) er en forskrift til barnehageloven. Rammeplanen bruker uttrykket *alle barn* noe som understreker at mangfold er en normaltstand for norske barnehager. En normaltstand hvor innholdet i barnehagen skal være tilrettelagt på en slik at *alle barn* opplever en meningsfylt hverdag med mulighet for deltagelse, mestring og utvikling.

Statstilskudd: Tiltak for å styrke den norskspråklige utviklingen for minoritetsspråklige barn i barnehage

Målgruppen for statstilskuddet er minoritetsspråklige barn i førskolealder. Minoritetsspråklige barn defineres her som barn med en annen språk- og kulturbakgrunn enn norsk, med unntak av barn som har samisk, svensk, dansk eller engelsk som

morsmål. Disse barna kan i de fleste tilfeller kommunisere med andre i barnehagen og omfattes derfor ikke av tilskuddsordningen. Begge foreldrene til barnet må ha et annet morsmål enn norsk, samisk, engelsk, svensk eller dansk. Samiske barn inngår ikke i ordningen, da disse omfattes av tilskuddet til samiske barnehager som forvaltes av Sametinget. Minoritetsspråklige barn som tilhører nasjonale minoriteter omfattes av ordningen. Kommunen kan nytte tilskuddet fleksibelt ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov – dette under forutsetning av at bruken er i tråd med formålet med ordningen. Les mer her: [Statstilskudd](#).

Inkluderende oppvekst – Strategisk plan for oppvekst 2016-2021, Harstad kommune

Harstad kommunes overordnede strategi for oppvekst er å bidra til å styrke barn, unges og familiens muligheter til å skape en god og positiv oppvekst. Oppvekstplanen tar for seg de fire hovedområdene innen oppvekstfeltet; barnehage, skole, kultur og forebyggende arbeid.

Oppvekstplanen har fått navnet «Inkluderende oppvekst». Navnet hentyder til en **forventning** om å bli inkludert, og **forpliktelse** til å inkludere. Et inkluderende oppvekstmiljø betyr at man blir verdsatt for den man er, og ikke blir diskriminert eller stigmatisert på grunn av sosial bakgrunn, økonomi, (psykososial og fysisk -) funksjonsevne, etnisitet, utseende, språk og/eller religion.

Over 13 % av barna i barnehagene i Harstad har minoritetsbakgrunn, og våren 2016 var det ca. 40 forskjellige språk og kulturer representert i barnehagene.

Andre aktuelle nasjonale grunnlagsdokumenter

Temaheftet om språklig og kulturelt mangfold (Kunnskapsdepartementet, 2006) og *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Kunnskapsdepartementet, 2009) legger føringer og kommer med forslag til hvordan en i barnehagen kan jobbe i forhold til språkstimulering, flerspråkligutvikling og flerkulturell pedagogikk.

Meld. St. 19 (2015–2016): Tid for lek og læring – Bedre innhold i barnehagen. Denne meldingen er primært konsentrert om barnehagens innhold og oppgaver. I meldingen legger regjeringen frem sitt forslag til overordnede føringer for arbeidet med ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat (Utdanningsdirektoratet, 2013). En veileder om språkstimulering, dokumentasjon og vurdering av språk og språktilegnelse. Dokumentet gir barnehagepersonalet kunnskap og tips til hvordan en kan jobbe med språk i hverdagen.

Ressurshefte. Flerspråklig arbeid i barnehagen (NAFO/Kunnskapsdepartementet 2010). Dette ressursheftet inneholder eksempler på god praksis som er forankret i teori og forskning. Heftet er et resultat av Nasjonalt senter for flerkulturell opplærings (NAFO) landsdekkende barnehageprosjektet.

Andre aktuelle grunnlagsdokumenter for Harstad kommune

«Bølgen» fra barnehagen til skolen (Harstad kommune). Denne planen skal være en inspirasjon og et idehefte for barnehagene i Harstad. Dette for å forberede barna til å se sammenhenger mellom barnehage og skole og gi alle en best mulig start på skolen og kjennskap til hva som møter dem der.

Strategi for begrepsundervisning og ferdighetsopplæring (BU) i barnehage og skole i Harstad – med kommentarer til begynneropplæring i lesing eller også kalt BU-planen. Dette er arbeidet er godt implementert i Harstads barnehager. Bølgen og BU-planen er under revidering og blir ferdigstilt i løpet av barnehageåret 2017/2018.

Handlingsplan mot mobbing – å skape et inkluderende miljø i barnehagen (Harstad kommune). Dette er en felles plan for private og kommunal barnehager med målsetting om at alle barnehager i Harstad skal ha nulltoleranse mot mobbing. Målsetting skal blant annet nåes ved at personalet i barnehagene skaper et godt psykososialt miljø gjennom å bygge positive relasjoner; barn-barn og voksen-barn, og tar ansvar for å stoppe atferd som er ekskluderende.

Relevante prosjekter for Harstad kommune

Harstad kommune er med i pulje 2 av *Språkløyper*. Språkløyper er en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving. En av flere prioriterte grupper er minoritetsspråklige barn. Personalet i barnehager og skoler deltar i strategien som ledes av Lesesenteret i samarbeid med Skrivesenteret. I tillegg til å være språkkommune er Harstad også en realfagskommune. I satsinger som ikke går direkte på språk er det viktig at personalet gjør innholdet meningsfullt for alle barn.

Tre barnehager og tre skoler i Harstad kommune har tidligere deltatt på prosjektene *Språkløftet* og *Kompetanse for mangfold*.

Organisering og rutiner i Harstad kommune

- **Rett til barnehageplass**
Barn med minoritetsspråklig bakgrunn har rett til barnehageplass på samme grunnlag som andre barn jf. barnehageloven § 12a. Rett til barnehageplass. Barn i asyl har ikke rett til plass etter lovverket men det er sterke nasjonale føringer for at de skal få et barnehagetilbud i kommunen de oppholder seg. Harstad kommune følger disse føringene og tildeler eventuelt ledig plass etter at barn med lovfestet rett til plass har fått et tilbud.
- **Søknad om barnehageplass**
Foresatte søker selv om barnehageplass til egne barn.
Foresatte som trenger hjelp med søknad kan få dette i den enkelte barnehage, åpen barnehage og barnehagekontoret.
Flerspråklige familier som er nyankomne til Norge og bosatt gjennom NAV Flyktning får hjelp av saksbehandler i søknadsprosessen ved behov.
I de tilfeller der barnet foreløpig ikke har mottatt eget personnummer, skrives skjema ut og papirutgaven sendes til Harstad kommune, Postmottak 9479, Harstad.
- **Opptak i barnehagen**
Minoritetsspråklige barn som gruppe er ikke gitt lovfestet rett til prioritet ved opptak jf. barnehageloven § 13. Prioritet ved opptak. I vedtekter for kommunale barnehager fremgår kriterier ved opptak. Les mer her: [Kriterier ved opptak](#). Private barnehager har egne vedtekter.
- **Tildelingsbrev og informasjon om oppstart i barnehagen**
Styrer sender tildelingsbrev til familien. Når opptaket er ferdigstilt sendes informasjon om oppstart.
På grunn av flerspråklige mottakeres varierende kompetanse i norsk skriftspråk kan det kan være nyttig å ta kontakt per telefon hvis respons uteblir.
- **Informasjon om redusert foreldrebetaling**
Foresatte skal gjøres kjent med denne ordningen.
Styrer deler lenken per e-post. Ved behov kan det være hensiktsmessig med muntlig og skriftlig informasjon til flerspråklige foresatte eller å hjelpe til med å søke. Les mer og finn søknadskjema her: [Redusert foreldrebetaling](#)
- **Overgang barnehage – skole**
For kommunale barnehager gjelder prosedyren *Forberedelse skolestart – overgang barnehage skole* også for flerspråklige barn. Les mer her: [Forberedelse skolestart](#). Skjema *Barnets språkbiografi* (vedlegg 2) fylles ut og legges ved. I overføringssamtalen med skolen bør barnets språkkompetanse på norsk/morsmål og mestring i førskolegruppen få et særlig fokus.
Private barnehager har tilgang til denne prosedyren og vanlig praksis er at den blir fulgt.
For barn som har gått ett år i barnehage er normen at en starter på nærskolen i ordinær førsteklasse og ved behov får særskilt språkopplæring jf. opplæringsloven § 2.8.

Styrking av tilbudet til minoritetsspråklige barn

Harstad kommune har barnehagefaglig rådgiver migrasjon i 50 % stilling. Arbeidsoppgaver er veiledning og kompetansebygging i kommunale og private barnehager på temaene flerspråklig utvikling og flerkulturell pedagogikk. Det er også til sammen 100 % assistentstilling til styrket tilbud til barn i førskolealder, fordelt på flere barnehager. Denne styrkingen er direkte rettet mot minoritetsspråklige barn med fokus på språkstimulering.

Kompetanseheving i barnehagene

For å utvikle og oppdatere personalets kompetanse på arbeid med brukere fra språklige og kulturelle minoriteter finnes det flere muligheter:

- Barnehagefaglig rådgiver migrasjon:
Forelesninger som tar utgangspunkt i kapitlene i del 2 av denne planen.
Oppleggene passer for hele personalgruppen og gjennomføres på personalmøter og planleggingsdager (vedlegg 3).
Veiledning av personalet på ulike nivå i organisasjon for eksempel på avdelings-/basemøter og møter for pedagogiske ledere.
Kan også veilede i forhold til pedagogisk utviklingsarbeid.
- Nettbasert kompetanseheving gjennom Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring og Språkløyper. Les mer her: [Nafo kompetanseheving](#) og [Språkløyper](#).
- Videreutdanning innen flerkulturell arbeid og andrespråkspedagogikk på universitet og høyskoler for barnehagelærere.
- Ta kontakt med Barnely barnehage som er en av Nafos fokusvirksomheter i Norge. De tar i mot besøk og deler gjerne kunnskap og erfaring med andre barnehager.
- Aktuelle temaer, problemstillinger, litteratur og forskning deles i personalgruppen.
- Selvstendig faglig oppdatering hos den enkelte arbeidstaker

Forventinger til personalet

For å tilfredsstille forventningene nedenfor må hele personalet under ledelse av enhetsleder og avdelingsleder ha kunnskap om og arbeide konkret med holdningsskapende arbeid, samarbeid mellom barnehage og hjem, flerspråkligutvikling, språkstimulering, inkludering i lek og sosialt samspill, og synliggjøring av mangfold. Disse temaene er kapitler i ressurshefte av denne planen.

Holdningsskapende arbeid

- Personalgruppen skal enes om et sett med holdninger og utvikle en praksis som alle ansatte skal følge.
- Personalet i kommunale barnehager skal arbeide i tråd med Harstad kommunes verdihåndbok.
- Personalet skal ha et ressursperspektiv på mangfold.
- Personalet skal reflektere over egen praksis og justere denne ved behov.

Samarbeid mellom barnehage og hjem

- Personalet skal bli kjent med alle brukere: behov, ønsker og forventninger.
- Personalet skal gi god informasjon på et språk foresatte forstår.
- Personalet skal bruke tolk ved behov.

- Personalet skal sammen med foresatte avklare forventninger og arbeidsfordeling i barnehage – hjem samarbeidet.
- Personalet skal gi foresatte veiledning og hjelp til selvhjelp.
- Personalet på avdelingen/basen skal lære og å bruke alle brukeres navn.

Flerspråklig utvikling

- Personalet skal ha kunnskap om flerspråklig og andrespråkutvikling.
- Personalet skal samarbeide med foresatte om barnets språkutvikling på norsk og morsmål.

Språkstimulering

- Personalet skal jobbe med formell og uformell språkstimulering.
- Personalet skal gjennomføre språkstimuleringsgrupper for alle flerspråklige barn i de to eldste aldersgruppene.
- Personalet skal jobbe i tråd med Harstad kommunes øvrige planer som BU og Bølgen og å tilpasse disse til begynnende tospråklige.
- Personalet skal gi alle barn mulighet til å forstå barnehagens innhold.
- Personalet skal gi alle barn ulike erfaringer gjennom turer og opplevelser som skaper behov for å utvide begrepsapparatet.
- Personalet og foresatte utveksler informasjon om språkstimuleringen som skjer i barnehage/hjem slik at en kan jobbe parallelt.
- Personalet støtter utviklingen av barnas morsmål i hverdagen gjennom sanger, regler, nøkkelord og bruk av flerspråklige digitale læringsressurser.

Inkludering i lek og sosialt samspill

- Personalet skal skape et leke- og læringsmiljø som inkluderer alle barn.
- Personalet skal gi barnas lek trygge rammer med muligheter for utvikling og glede.
- Personalet skal delta i leken: deltager, brobygger og rollemodell.

Synliggjøring av mangfold

- Personalet skal synliggjøre mangfold i barnehagens fysiske miljø
- Personalet skal synliggjøre mangfold i barnehagens pedagogiske innhold
- Personalet skal i samråd med foresatte markere relevante høytider og merkedager

Tverrfaglig samarbeid

Det vil av og til være behov for samarbeid med andre instanser. De samme retningslinjene gjelder for alle barn. Det vil si at skal det samarbeides spesifikt i forhold til navngitte barn/familier må samtykke innhentes fra foresatte.

Samarbeidspartnere kan være:

- NAV i forhold til nyankomne familier hvor foresatte er i introduksjonsprogrammet. NAV søker også om *Tilskudd 2* i forhold til nyankomne flyktnings barn som har store spesialpedagogiske behov. Les mer om [Tilskudd 2](#) her.
- Helsestasjon v/helsesøstre og flyktningehelsesøstre i forbindelse med barns helse og utvikling.
- Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) i forbindelse med barn som trenger spesialpedagogiske tiltak utover det allmenpedagogiske som tilbys i barnehagen. Det er viktig å presisere at flerspråklighet alene ikke gjør at minoritetsspråklige barn har behov for oppfølging av PPT.

Åpen barnehage i Familiens hus

I september 2017 åpnet Familiens hus i Harstad. Tre dager i uken er det åpen barnehage for alle barn i aldersgruppen 0-6 år, ifølge med foresatte eller annen omsorgsperson. Åpen barnehage i Familiens hus er et helsefremmende tiltak med fokus på relasjons- og nettverksbygging. Dette tilbudet er også en fin integrerings- og språklæringsarena for barn og familier som venter på barnehageplass eller av ulike grunner ikke ønsker barnehageplass. For familier som kommer flyttende er dette en møteplass hvor en kan bli kjent med andre barnefamilier. [Les mer her](#)

Del 2. Ressurshefte for arbeid med minoritetsspråklige barn og familier i barnehagen

Denne delen tar for seg det pedagogiske arbeidet i barnehagen i forhold til personalet, barn og foresatte. Innenfor rammene barnehagen har er kvaliteten på tilbudet barn fra språklige- og kulturelle minoriteter får avhengig av personalet. Det er hele personalgruppen i fellesskap som aktivt må jobbe for å få til et inkluderende læringsmiljø og språkfelleskap for alle barn.

Et godt og velfungerende samfunn forutsetter at vi klarer å ta vare på hverandre. Vi har sikkert alle en eller annen gang opplevd å være fremmed, og ikke kunne de uskrevne kodene. Selv fikk jeg i løpet av noen viktige barneår oppleve å være fremmed to ganger – både da jeg kom til USA som flyktning under krigen – og da jeg kom hjem igjen til Norge fem år senere. I slike situasjoner er det godt at noen bryr seg, og at noen spør hvordan det går. Et inkluderende samfunn overlater ingen til seg selv.

Kong Harald V. Nyttårstalen 2007 (Dahl 2013:219)

A. Holdningsskapende arbeid i personalgruppen

Endringene i barnehagens brukergrupper krever en ledelse og et personale som kan justere egen praksis i takt med samfunnsutviklingen. Barnehagens samfunnsmandat er beskrevet i barnehagelovens formålsparagraf og er forpliktende for alle ansatte. Rammeplanen formidler et ressursperspektiv på mangfold og viser hvordan personalet skal forholde seg til mangfoldet av barn og familier i barnehagen.

Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt... Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger. (Kunnskapsdepartementet 2017:5)

I møte med barn og foresatte som er ulik en selv ligger kimen til dannelsesprosesser. Dannelsesprosesser som er viktig for enkelt individet og for hele personalgruppen i barnehagen. Slike prosesser kan oppleves som spennende, utfordrende og ofte som positivt. Felles for alle dannelsesprosesser er at en erfarer, reflekterer og videreutvikler egne holdninger. Dette kan enten bekrefte egen pedagogiske tenkning og praksis, eller skape et behov for en endring av disse.

I didaktisk planlegging er menneskelige forutsetninger en viktig faktor for pedagogisk arbeid. Barnehagens pedagogiske ledelse skal være gode rollemodeller og synliggjøre konsekvensen av hvordan endring i barnegruppens sammensetting oftest fører til endring av pedagogisk praksis. Endring i forutsetningene krever refleksjon over eksisterende praksis. Dette betyr ikke at alt etablert innhold må forkastes, men heller justeres for bedre å nå målgruppen.

- Praksisfortellinger er en egnet metode for jobbing med personalets holdninger. Gjennom å dele erfaringer, felles refleksjon og vurdering av ulike

handlingsalternativer kan de ansatte i fellesskap få en økt bevissthet rundt egne holdninger og videreutvikle en felles pedagogisk praksis.

- Personalet kan også utfordres til å bytte perspektiv. Dette kan gjøres ved å snu situasjonen med blant annet følgende spørsmål; Hva hvis det var din familie som kom til et nytt land? Frivillig eller fordi en ikke hadde noe annet valg? Hvordan ville det vært? Hvordan ville du bli møtt av de som skal ta vare på dine barn? Og hvordan ville du at barnet ditt skulle bli tatt i mot?
- Tom Tillers «Gjort-Lært-Lurt» kan også være en effektiv metode for å dele gode praksiser som fungerer i barnehagens hverdag.

Uavhengig av metodevalg har barnehagens ledelse en sentral rolle i å fokusere på mangfold som en ressurs. Et ressursperspektiv på mangfold kan gi barnehagen mange muligheter og perspektiver som kan inspirere til nytenkning og videreutvikling av barnehagens innhold og tradisjoner.

B. Samarbeid mellom barnehage og hjem

Kommunikasjon

Foresatte til minoritetsspråklige barn er en sammensatt gruppe og det er barnehagens oppgave å legge til rette for et konstruktivt samarbeid mellom hjem og barnehage. Før barnehagestart vil avdelingsleder ofte erverve seg informasjon som; om en har et felles kommunikasjonsspråk, behov for tolk, botid i Norge og lignende. Pedagogisk leder og det øvrige personalet vil gjennom tilvenningsperioden bli kjent med familiene og deres ulike behov for tilrettelegging i forhold til kommunikasjon.

Barnehagen avtaler med foresatte om de ønsker informasjon fra barnehagen på e-post, skriftlig på papir og/eller muntlig. Det er viktig å være oppmerksom på at en del foresatte kan være analfabet. For å skape en åpen kommunikasjon med nye foresatte er det viktig at personalet bevisst bruker uformelle og formelle møter. I den daglige samtalen i bringe- og hentesituasjon oppfordres personalet til å bruke hele sitt verbale og non-verbale kommunikasjonsrepertoar. Bruk av bilder og konkrete kan også være hensiktsmessig. Ved å være tilgjengelig og med en vilje til å formidle informasjon om barnets dag på en respektfull måte vil personalet oppleves som inkluderende for alle foresatte, uavhengig av språkkompetanse. Det er i disse daglige møtene en ofte legger grunnlaget for et godt foreldresamarbeid, hvor gjensidig tillit utvikles, og med et felles fokus på å skape gode rammer for barns trivsel og utvikling.

Ved manglende felles språk er det viktig at barnehagen ikke undergraver foresattes rolle ved å gi beskjeder via barnet eller eldre søsken. Barn skal ikke utsettes for den belastende oppgaven dette kan være. Ifølge ny bestemmelse i forvaltningsloven skal ikke barn brukes til tolking eller annen formidling av informasjon mellom offentlige tjenesteytere og personer som ikke har tilstrekkelige språkferdigheter. Bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2016. Les mer her: [Forbud mot bruk av barn som tolk](#)

Foreldresamtaler

Oppstartsamtales gjennomføres på et språk foresatte og pedagogisk leder behersker eller med telefontolk på språket foresatte bruker til daglig. Utvekslingen av informasjon i denne samtalen legger grunnlaget for videre samarbeid. Harstad kommune har utarbeidet en felles mal for oppstartsamtale som gjelder for alle nye brukere. I tillegg er det viktig å fylle ut *Informasjon til bruk i barnehagen* (vedlegg 4), og *Språkpermen* (Lær meg norsk før skolestart) som grunnlag for videre språkarbeid. De neste foreldresamtalene vurderer personalet behovet for tolk. Her er det store variasjoner, men en viktig huskeregel er at det er lettere for foresatte å forstå hva som blir sagt enn og selv uttrykke seg. Foresattes tilbakemeldinger og brukermedvirkning er viktige innspill for barnehagens innhold og tilrettelegging. Det kan av og til være behov for hyppigere foreldresamtaler og oppfølgingsamtaler med familier fra språklige- og kulturelle minoriteter.

Foreldremøter

Foreldremøter for en mangfoldig brukergruppe med ulik språkforståelse kan oppleves som utfordrende. Ved å tilrettelegge for en god opplevelse for alle foresatte anbefales bruk av bilder. Dette for å tydeliggjøre budskapet en ønsker å formidle. Dette gjelder spesielt når en synliggjør barnehagens innhold og hverdag. Ulike metoder og temaer kan også vises i praksis av personalet slik en ville presentert det for barnegruppen. Alle har kanskje ikke forutsetninger for å forstå alt men det kan likevel bli en god opplevelse og øke innsikten i barnehagens hverdagsliv. Det anbefales å ta opp spesielt viktig temaer i foreldresamtaler med telefontolk. Ved å ha felles foreldremøte for alle blir alle inkludert i fellesskapet og det kan etableres kontakt mellom foresatte. Bilder av smilende barn i samspill fører ofte til positiv kommunikasjon foresatte i mellom. Viktige prinsipper for all bildebruk er at: det må det avklares med foresatte i oppstartsamtales, alle barn skal vises like mange ganger og de skal fremstå slik at de ser representative ut i tråd med foresattes ønsker. Hva som oppleves som fine bilder av barn kan oppleves ulikt av foresatte med ulik erfaringsbakgrunn.

Ønsker barnehagen å bruke tilstedeværende tolk på et foreldremøte er det viktig å informere alle foresatte om dette når møtet starter. Dette for å forklare hvorfor det eventuelt prates parallelt. Tilstedeværende tolk/tolker kan enten stå fremme og ha turtaking med den som leder møtet, eller sitte sammen med foresatte.

Bestilling og bruk av tolk

For å sikre et godt samarbeid mellom hjem og barnehage skal en ved behov bruke tolk. I artikkelen [Behov for tolk i barnehage og skole](#) anbefaler Utdanningsdirektoratet bruk av tolk for å ivareta barns rettigheter og for å få til en forsvarlig kommunikasjon mellom hjemmet og barnehagen. Det påpekes i tillegg at en bør bruke tolk i tilfeller der partene er uenige om tolkebehovet.

I forkant av en bestilling er det viktig å sjekke hvilket språk foresatte ønsker tolk på. Foresatte kan ha ulike morsmål seg i mellom eller barnehagen kan ha opplysninger som er upresise. Med upresis menes for eksempel at barnehagen vet foresatte snakker kurdisk men ikke om det er sorani, kurmanji eller badini. På grunn av stor variasjon i uttale kan det også være lurt å presisere hvilket land foresatte kommer fra.

En tolkebestilling skal inneholde hva som skal tolkes (foreldresamtale)dato, klokkeslett: fra og til, språk og land. Ved første gangs bestilling henvises det til kommunens

innkjøpsavtale (kommunale barnehager) og fakturaadresse oppgis. Innkjøpsavtaler med leverandører av tolketjenester forhandles jevnlig og personalet i kommunale barnehager kan sjekke gjeldene prioriterte avtaler på Harstad kommunes intranettsider. Harstad kommune har pr. 01.06.17 en avtale med Språksenteret på telefontolking (post@spraksenteret.no).

For familier som er tilknyttet NAV flyktning og fortsatt er i introduksjonsprogrammet sendes tolkebestilling gjennom nav.harstad.tolk@nav.no. Her oppgis foresattes navn i bestillingen.

Etter bestilling vil en motta en bekreftelse på bestillingen med navn og telefonnummer til tolken. Sjekk e-post før møtet i tilfelle noe uforutsett har dukket opp. Det står også et telefonnummer en kan ringe hvis tolken ikke svarer.

Før samtalen ordnes et møterom inkludert telefon med høyttaler. Tolken ringes opp når foresatte er kommet. Blir møtet forsinket av ulike grunner ringes tolken opp angående dette. Tolkesamtalen avsluttes til avtalt tid. Møteleder informerer tolken ved oppringing om bestillingsnummer, møtetype og hvor mange som er i rommet. Tolken sier hei til foresatte og informerer om egen rolle og taushetsplikt. Underveis i samtalen er det viktig å se på foresatte og ikke på telefonen. Dette for å få med foresattes kroppslige reaksjoner på det som kommuniseres.

For videre informasjon om gjennomføring anbefales følgende nettsider: «Veiledning på 15 språk: Å samtale via tolk» og «Hvordan kommunisere via tolk. Temahefte fra UDI. Tips til deg som skal gjennomføre en tolkesamtale» Les mer her: [Å samtale via tolk](#) og [Kommunikasjon via tolk](#).

Andre arrangement

For å sørge for god oppslutning om foreldremøter og andre sosiale arrangement i barnehagen bør personalet gi en forståelig skriftlig og muntlig invitasjon hvor en snakker med hver enkelt om hva som skal skje og hvorfor vi synes det er viktig at foresatte kommer. Noen dager før arrangementet sier personalet at de håper foresatte kan komme og snakker om hva barna har forberedt e.l. Ved bringe-/hentesituasjon den dagen arrangementet er, minnes foresatte på det som skal skje og ser frem til at familiene kommer. Har ikke familien anledning til å delta respekteres dette og personalet kan følge opp med at de håper foresatte kan delta på neste tilstelning.

Det kan i oppstartsamtalet være lurt å snakke generelt om foreldrekafe og andre arrangement som de vil møte som foreldre i barnehage og skole. Selv om deltagelse er frivillig er normen at foresatte prioriterer slike opplegg fordi deres deltagelse betyr mye for barna og styrker samarbeidet mellom hjem og barnehage.

C. Flerspråklig utvikling

Flerspråklig utvikling skiller seg ut fra språkutvikling hos enspråklige barn, ved at barnet allerede har kompetanse på morsmålet. Denne kompetansen kan være med å prege hvordan barn lærer språk nummer to. I denne planen forutsetter man at personalet har kompetanse om barns språkutvikling. Med et ressursperspektiv på språklig mangfold har en fokus på at barnet er begynnende tospråklig og ikke på at det ikke kan norsk.

Det å lære flere språk er en ressurs for individet selv, men også en fremtidig ressurs for samfunnet. Utviklingen med økt globalisering og store multinasjonale selskaper gjør at arbeidstakere med kompetanse på flere språk og kunnskap om interkulturell kommunikasjon blir mer og mer ettertraktet på arbeidsmarkedet.

Hvilke begreper skal barnehagepersonalet bruke?

Begreper kan gå ut på dato eller gå fra å være et nøytralt ord til å oppleves som mer negativt ladet, slik er det også når det gjelder fagfeltet flerspråklig og andrespråkspedagogikk. Begrepene tospråklig, flerspråklig og minoritetsspråklig blir ofte brukt om hverandre og er alle politisk korrekte. *Tospråklig* er vanlig å bruke i forhold til barn med to eller flere språk. Ved å bruke *flerspråklig* som begrep har det en mer presis betydning ved at en inkluderer alle barn som kan flere språk enn morsmålet. Bruker en begrepet *minoritetsspråklig* får en også frem maktforholdet som kan være tilstede mellom barns morsmål og *majoritetsspråket* norsk. I nasjonale planverk er det minoritetsspråklig som brukes, og bør derfor brukes i skriftlige dokumenter. For mange oppleves flerspråklig som et mer nøytralt ladet begrep enn minoritetsspråklig, og kan derfor være mest hensiktsmessig å bruke i dagligtale for barnehagepersonalet.

«Fun fact»

Språk som blir definert som minoritetsspråk i Norge for eksempel arabisk og spansk er verdensspråk globalt sett. Norsk er derimot et minoritetsspråk i verdenssammenheng.

Når barn har et førstespråk (morsmål) og et andrespråk (norsk) brukes begrepene *tospråklig* eller *flerspråklig*. Det er ikke uvanlig med førskolebarn som har kompetanse på svært mange språk. Personalet bør være oppmerksom på at barn også kan ha flere morsmål og at en del omtaler det å være flerspråklig som deres morsmål. Det finnes ulike definisjoner av *morsmål*. I denne planen er det «hjemmespråket» som omtales som morsmålet, det vil si det språket som brukes innad i familien.

Fremmedspråk skiller seg fra andrespråk ved at det læres utenfor landet det brukes i. For eksempel lærer en tysk som fremmedspråk på skolen i Norge, hvor majoritetsspråket er norsk. Hadde en nordmann derimot bosatt seg i Tyskland og lært tysk på skolen ville tysk blitt lært som andrespråk, fordi tysk er majoritetsspråket der.

Samarbeid om barnets språkutvikling: barnehage og hjem

Det bør allerede i oppstartsamtales avklares hvordan personalet og foresatte kan samarbeide for å styrke barnets språkutvikling. En vanlig arbeidsfordeling er at foresatte har ansvar for morsmålsutvikling mens barnehagen har hovedfokus på barnets språkutvikling på norsk. Barnehagen skal i tillegg støtte morsmålsutviklingen (jf.

rammeplanen) ved f. eks. å utveksle aktuelle nøkkelord og bilder til tema en jobber med slik at foresatte kan ha fokus på tema og nøkkelord i samtaler på morsmålet.

Barnehage og hjem samarbeider om å fylle ut kartleggingsskjema om barnets språkbiografi og foresattes vurdering av barnets morsmål.

Har en personale med relevant språkkompetanse bør en forklare foresatte at det fortsatt er norsk språk som er barnehagens hovedansvar men at en bruker barnets morsmål som inngangsport for å lære norsk. Denne avklaringen er viktig da mange foresatte er redd for at barnet ikke lærer norsk når morsmålet snakkes med andre barn eller ansatte i barnehagen.

Hvor lang tid tar det å lære et språk?

Forskere er enige om at det tar 5-7 år før en kan bruke språket som redskap for tankene, det vil si et situasjonsuavhengig språk, også kalt akademisk språk. Det er også vanlig at de fleste bruker ca. 1-2 år før de har et velfungerende dagligspråk. Førskolebarnets personlighet og utviklingstempo, og foresattes og personalets tilrettelegging for språkstimulering vil ha innvirkning på den flerspråklige utviklingen. Noen barn som lærer flere språk kan ha en noe forsinket språkutvikling mens andre ikke har det. Begge deler ses på som «normalt» for barns andrespråkutvikling.

Hvorfor er morsmålet viktig?

Et godt utviklet morsmål er viktig for barnets andrespråkinnlæring. Morsmålet er også viktig for barnets utvikling av egen identitet, samhandling med familie og for å kunne uttrykke og utfolde seg på sitt nivå. For nyankomne barn i 4-5 års alderen kan det være frustrerende og ikke kunne vise hvem en er, fordi en ikke har et felles språk med de andre jevnaldrende. Her kan flerspråklig personale, fysisk aktivitet, formingsaktiviteter, flerspråklige digitale læringsressurser og enkle voksenstyrte regelleker være til støtte for barnet.

Personalet bør i samtaler med foresatte være tydelige på at et godt utviklet morsmål oftest gir et godt grunnlag for å lære et nytt språk. For eksempel kan begreper lært på morsmålet overføres til nytt språk. Barnet trenger kun å lære ordet for begrepet på norsk.

Noen foresatte kan ha fått velmente råd om kun å snakke norsk med sine barn, ofte begrunnet i at barna da lærer majoritetsspråket raskere. Dette stemmer ikke med den rådende internasjonale forskningen på andrespråksutvikling. Foresatte bør bruke det språket de behersker best og kan uttrykke seg adekvat i forhold til oppdragelsen av egne barn. Dette krever et språk hvor en kan nyansere og uttrykke følelser, og ikke et språk en selv har begrensede kunnskaper i. Det er mange måter foresatte kan støtte barnas språkutvikling på morsmålet og på norsk. Blant annet ved å sammenligne og undre seg over språkernes likheter og forskjeller styrkes barnas språklige bevissthet og den metaspråklige kompetansen utvikles. Informasjonsheftet *Barn i flerspråklige familier* er oversatt til mange språk, og gir god informasjon til personalet og foresatte om aktuelle spørsmål knyttet til barns flerspråklige utvikling. Les mer her: [Barn i flerspråklige familier](#).

Særpreg ved barns andrespråksutvikling

Simultan eller suksessiv flerspråklig utvikling

Flerspråklige barn som er født i Norge og/eller som har hatt nær kontakt med morsmål og norsk fra de var små har ofte hatt en parallell utvikling av morsmålet og norsk. Denne samtidige utviklingen kalles for *simultan flerspråklig utvikling*. Barn som har en slik utvikling kjennetegnes ved at de har tilnærmet lik kompetanse på begge språk. Det er vanlig å hevde at dette gjelder barn som starter i barnehagen før fylte 3 år.

For barn som kommer til Norge og starter i barnehagen etter fylte 3 år vil den språklige utviklingen på morsmålet ofte være kommet langt mens en på norsk er i startfasen. De vil ha det en kaller for *suksessiv flerspråklig utvikling*. Suksessiv flerspråklig utvikling kjennetegnes ved at barnets språk utvikles trinnvis og i utakt fordi at barnet har ulik kompetanse på morsmål og norsk. Disse barna vil blant annet kunne bruke deler av systeminnlæringen fra førstespråket som grunnlag for læringen av andrespråket. For barn som adopteres etter 3 års alder og ikke hører morsmålet i sin nye familie kan i starten bruke førstespråket til å lære andrespråket, men dette vil fort avta da barnets morsmålskompetanse ikke holdes vedlike eller videreutvikles.

Kunnskap om simultan og suksessiv flerspråklig utvikling er sentralt for personalet for å forstå barnets språkutvikling og for å legge til rette for hensiktsmessig språkstimulering for barnet. Foresatte som har flere barn i ulik alder kan oppleve det som utfordrende at barna har ulike fremgang i innlæringen av andrespråket. Personalet kan med denne kunnskapen være med å forklare eventuelle forskjeller mellom barna.

Additiv eller subtraktiv flerspråklig utvikling

Et mål for flerspråklig utvikling er at det nye språket bør komme i tillegg til barnets morsmål og ikke i stedet for. Når andrespråket kommer i tillegg kalles dette for *additiv flerspråklig utvikling*. I de tilfellene der innlæringen av et nytt språk går på bekostning av utviklingen på morsmålet bruker en begrepet *subtraktiv flerspråklig utvikling*. Det krever mye innsats av foresatte og barnehagen for å forebygge en subtraktiv flerspråklig utvikling når barna møter norsk i de fleste sammenhenger. Personalet bør oppmuntre foresatte til å bruke morsmålet aktivt samtidig som en lar barnets morsmål være en del av lydbilde i barnehagen. Dette kan oppnås ved hjelp av nøkkelord på barnets språk, musikk, sang, rim, regler og bruk av digitale læringsressurser. Flerspråklige ansatte, vikarer eller språkpraksiselever bør også blant annet bruke egen språkkompetanse for å jobbe for en additiv språkutvikling for barnet.

Tidlig språkblanding, interferens og kodeveksling

Små barn som har en simultan flerspråklig utvikling vil ha det en kaller *tidlig språkblanding*. Ofte fordi barnet selv ikke er klar over at det har flere språk rundt seg og bruker dem som de var et. De fleste barn blir oppmerksom på at det er flere språk og hvilke ord som hører til de forskjellige i 3-4 års alderen.

Når barna lærer et nytt språk vil det i en periode blande elementer fra språk 1 og språk 2. Dette er et positivt tegn på at barnet er på god vei i sin tospråklige utvikling, fordi det nå tar i bruk og prøver ut ny kompetanse. Barn har i tillegg ofte ulikt ordforråd på ulike språk fordi de brukes i forskjellige settinger.

Interferens vil si at trekk fra morsmålet overføres til det nye som for eksempel ord, språkllyder og grammatiske strukturer. For eksempel «Her var det mange bøks»

(books/bøker), hvor barnet overgeneraliserer ved å bruke førstespråkets grammatikk på andrespråket. Når barn bruker ord fra de ulike språkene om hverandre i verbal kommunikasjon kalles dette for *kodeveksling*. For eksempel «Plutselig kom det en `snake` (slange) over veien». Denne vekslingen av ord kan være bevisst og ubevisst for barnet. Det kan være fordi det leker og prøver ut, mangler det aktuelle ordet på språket det kommuniserer på eller har ikke automatisert bruken på begge språk. Kodeveksling mellom norsk og engelsk er vanlig blant mange unge og voksne i Norge.

Non-verbal periode/ taus periode

Av og til hender det at barn velger og ikke å bruke det nye språket i kommunikasjon i barnehagen. Personalet har da et særlig ansvar for å prate med barnet, tolke barnets signaler og å inkludere barnet i det sosiale samspillet. Mange barn kommuniserer selv om de ikke bruker ord. For barnet kan det være ulike grunner til at det har en *non-verbal periode*. Personalet må avklare med foresatte om dette kun skjer i barnehagen. I tillegg bør det sjekkes ut om det eventuelt kan være noe annet, som for eksempel nedsatt hørsel. Foresatte oppfordres til å følge med på hva barnet forteller hjemme om hverdagen i barnehagen. Barnet skal ikke presses til å prate men en bør legge opp til samhandling hvor en forventer respons. En bør kartlegge hvilke strategier barnet bruker hvis/når det kommuniserer og eventuelt ta utgangspunkt i disse i det videre arbeidet.

Personalet skal også vurdere avdelingens/basens språkmiljø når et barn velger å være taus. Dette kan gjøres i samarbeid med barnehagefaglig rådgiver migrasjon. Lengden på en slik periode varierer fra barn til barn. I samråd med foresatte bør personalet etter ca. 2 måneder søke veiledning hos samarbeidspartnere som barnehagefaglig rådgiver migrasjon og/eller PPT. Erfaring og studier viser at barn som blir inkludert i lek med andre barn starter tidligere å bruke andrespråket enn barn som går mye alene eller som kun går sammen med ansatte.

Praksisfortelling

En minoritetsspråklig 3,5 åring uttrykker seg ikke med lyder eller ord i barnehagen. Hjemme snakker han i vei, men i barnehagen han taus. Gutten bruker hele seg i kommunikasjon med barn og ansatte, bare ikke med lyd. Barnet peker, nikker, viser og drar med seg personalet når det er noe han vil. Personalet benevner alle aktiviteter og setter ord på det meste som skjer rundt barnet. Hver dag, om igjen og om igjen. En dag står han alene foran den digitale bilderammen hvor bilder fra hverdagen, barn på tur og ulik frukt veksler automatisk. Han er sist i garderoben og alle de andre er ute unntatt en ansatt som rydder etter lunsjen i naborommet. Da med ett hører hun en klar og tydelig barnestemme si; eple, eple, appelsin, appelsin osv... Gutten kan de norske ordene på all frukten og den ansatte står musestille for ikke å ødelegge øyeblikket hvor barnet snakker høyt i barnehagen, antageligvis for første gang. Barnehagelæreren jubler stille innvendig, og når gutten går ut tar hun fotoapparatet, setter inn et nytt minnekort og tar bilder av en og en gjenstand på avdelingen.

Bilder ble veien inn for å styrke dette barnets ønske om å kommunisere verbalt på et nytt språk i sin nye hverdag.

Situasjonsavhengig språk og situasjonsuavhengig språk

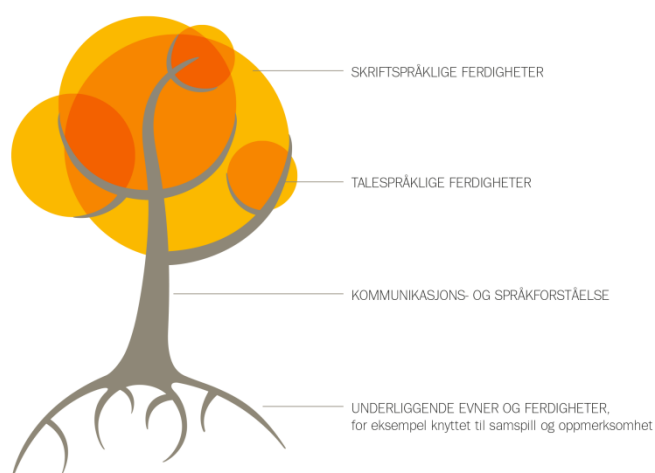
I likhet med språkutvikling hos enspråklige barn går den flerspråklige utviklingen fra å være situasjonsavhengig til å bli situasjonsuavhengig. Et *situasjonsavhengig språk* kjennetegnes ved at det foregår i her og nå situasjoner og fungerer med støtte i konteksten rundt seg. Barnet formidler og forstår ved hjelp av verbal og non-verbal kommunikasjon, leker, bilder og annet. Når barnet etter hvert kan kommunisere verbalt uten støtte av konteksten rundt har det utviklet et *situasjonsuavhengig språk*. Barnet har nå beveget seg til neste nivå av flerspråklige utvikling, fra det konkrete til det abstrakte. Når barnet har utviklet et situasjonsuavhengig språk kan det bruke språket som et redskap for tanken. Situasjonsuavhengig språk kalles derfor også for et akademisk språk. Tradisjonelt tenker en at barn som går fra barnehagen over til skolen vil møte det abstrakte i 4. klasse. I dagens skole møter elevene dette tidligere som for eksempel gjennom tekststykker i matematikk. Forstår ikke barnet teksten får de heller ikke løst matematikkoppgaven.

D. Språkstimulering

Alle barn skal få språkstimulering gjennom hele barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling.(...) Personalet skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse(rammeplanen 2017).

I veilederen *Språk i barnehagen* – *Mye mer enn bare prat* brukes treet som illustrasjon på barns språktilegnelse. Modellen er en forenklet fremstilling som er lagd fritt etter Law. Det forutsettes at hele personalet har kjennskap til barns språkutvikling. Les mer her: [Språkveileder](#)

Barnehagens språkmiljø

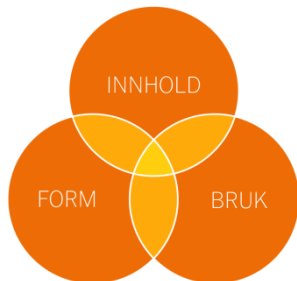
Et inkluderende språkfelleskap i barnehagen kjennetegnes av et personale som møter alle barn der de er, hvor alles bidrag er betydningsfulle og hvor det er et klima for å prøve og å feile. Og for å prøve igjen uten at noen synes det er rart. Barnehagens fokus på barns medvirkning og medbestemmelse i egen hverdag er sentralt og personalet er derfor sensitive i forhold til barnas non-verbale og verbale kommunikasjon i det sosiale samspillet.

Arbeidet med språkstimulering skal synliggjøres i barnehagens årsplan og felles nøkkelord for innholdet kan synliggjøres på avdelingens/basens egne planer.

Ved å bruke foresatte som språkressurser blir personalet rollemodeller for prøving og feiling, foresatte får innblikk i personalets jobbing med språkstimulering og barna ser foresatte og personalet som verdsetter hverandres innspill. Er foresatte og personalet uenig om metodevalg er det viktig å ta dette uten barnas tilstedeværelse. Personalet har ansvar for å informere og samarbeide med foresatte om deres felles mål: At barnet har en god språkutvikling på sine språk.

Personalet jobber med språkstimulering i forhold til språkets tre ulike deler. Delene innhold, form og bruk er sentrale for kommunikasjonen i barnehagen. Modellen viser hvordan komponentene henger sammen og til en viss grad går over i hverandre (ibid).

- Innhold: Betydningen eller meningsinnholdet i ord og setninger
- Bruk: Bruk og tolking av språk i en sosial kontekst
- Form: Uttale og grammatiske prinsipper

Uformell og formell språkstimulering

Det er vanlig å skille mellom uformell og formell språkstimulering. *Uformell språkstimulering* skjer her og nå, det er ikke planlagt og tar utgangspunkt i å sette ord på det en observerer og erfarer. *Formell språkstimulering* er planlagt og styrt av personalet. For å sørge for en god andrespråkutvikling er det hensiktsmessig å bruke begge formene.

Uformell språkstimulering er en del av den daglige samhandlingen med alle barn i barnehagen. Ved å bruke de ulike rutinesituasjonene kan personalet være med å bygge opp det flerspråklige barnets vokabular og begrepsapparat gjennom å benevne og vise i praksis det en holder på med. I starten kan det være barnets navn og et substantiv/verb som nøkkelord på norsk og morsmål, deretter «telegramstil» på norsk over det en kommuniserer med barnet hele tiden med en invitasjon til respons og deltagelse. Ettersom barnet tar i bruk både reseptive og produktive språkferdigheter kan personalet øke på med ord, begreper og lengre setninger. Personalets evne til å møte barnet på dets språklige og kognitive nivå, å være stillasbygger for barnets kommunikasjon og kontinuerlig utvide til barnets nærmeste utviklingszone er sentralt for å få til en god uformell språkstimuleringen.

Formell språkstimulering foregår ofte i mindre grupper med barn. For flerspråklige barn er det viktig å bruke tid hvor en systematisk lærer inn begreper som det forventes at barnet kan før skolestart og i perspektivet livslang læring. Dette er for eksempel familie, alt i et hus, dyr, natur, transportmidler og mat. Det er lett å la seg lure av et flerspråklig barns overflatespråk på bakgrunn av uttale og fungering i her og nå situasjoner. Barnet bruker alle strategier det har for å kunne delta i kommunikasjonen og personalet i barnehager er i tillegg ofte gode til å legge til rette for barnets mestring. For raskt å sjekke ut hvordan barnet ligger an i forhold til situasjonsuavhengig språk kan en kutte non-verbal kommunikasjon og ikke bruke konteksten men kun snakke. Forstår barnet det som blir sagt eller må den ansatte jobbe mye i etterkant for at barnet skal forstå? Det tar 5-7 år å utvikle et akademisk språk og gjennom formell språkstimulering kan en forebygge at barnet ikke har store hull i begrepsapparatet. Barnehagen skal derfor ha ukentlige systematiske språkstimuleringsgrupper for flerspråklige barn de to siste årene før skolestart.

Barnely barnehage deltok i NAFOs (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring) barnehageprosjekt i 2005-2010. Gjennom prosjektet utviklet barnehagen blant annet et systematisk språkstimuleringsopplegg *Norskgrupper*, som er tilpasset rammefaktorene en har i Harstad kommune. Ta kontakt med barnehagen eller barnehagefaglig rådgiver migrasjon dersom en ønsker mer informasjon. Alle barnehager i Harstad kommune jobber med systematisk begrepsundervisning (BU) og med enkel tilpasning kan denne formelle språkstimuleringen fungere godt for begynnende tospråklige.

For mer konkrete tips til språkstimulering anbefales veilederen *Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat* og temaheftene til rammeplanen. Personalet bør ta utgangspunkt i de metodene de allerede bruker og tilpasse disse til barnegrupper med barn som er begynnende tospråklige. Deretter utvider en den pedagogiske praksisen med nye opplegg som gir nye impulser til barnas utvikling.

Personalets rolle

Undervisningstone eller utvekslingstone

Personalet har en viktig funksjon som barnets samtalepartner. Personalet bør være bevisst på hvilken språktone de møter flerspråklige barn med. Den danske forskeren Palludan skiller mellom to former for kommunikasjon med flerspråklige barn: undervisningstone og utvekslingstone. *Utvekslingstonen* er den vi ønsker å bruke i forhold til barn. Her er det dialog med utveksling av informasjon og deling av erfaringer, og samtalepartnerne vil ofte gå flere runder med turtaking og utsjekking av hverandres forståelse, mening og komme med nye innspill. Samspillet preges av gjensidighet, likeverd og oppleves som meningsfylt.

Undervisningstonen preges mer av at man skal fortelle og belære barnet i stedet for å samhandle. Personalet er tydelige og informative for at barnet skal forstå og lære, men har lite fokus på barnas egne bidrag. Det er godt ment fra personalets side men virker ofte mot sin hensikt fordi barnet fort opplever denne enveiskjøringen som lite interessant, en mister felles fokus og barnet avslutter derfor kommunikasjonen raskt. Mange flerspråklige foresatte har også opplevd å bli møtt med denne form for kommunikasjon og opplever den som lite tilfredsstillende.

Tilrettelegger for språkstimulering

Personalet tilegner seg kunnskap om barnets språklige nivå på morsmålet og andrespråket og tar utgangspunkt i barnets interesser når en starter med språkstimulering. Det er viktig at alle barn skal få erfaring med ulike typer aktiviteter og språkstimulering. Barnehagen bør derfor organiseres slik at flerspråklige barn ikke kan velge bort gode språkstimulerende aktiviteter som for eksempel lesing av bøker. Personalet bør heller sørge for at høytlesningen blir tilrettelagt med konkrete slik at alle barn opplever den som spennende og meningsfull. Personalet skal fungere som stillasbyggere for barn ved å ha fokus på deres mestringfølelse i de ulike settingene og arenaene de deltar på. En skal få barna til å strekke seg etter den nærmeste utviklingssonen. Leken er sentral for barn i førskolealders utvikling og derfor skal utstyr og leker være tilgjengelig for barnet. Barnet kan da prøve ut nye erfaringer i et trygt miljø med gode lekekamerater og varme forutsigbare ansatte. I etterkant av systematisk tilrettelagte aktiviteter bør en la barna få prøve ut og repetere, alene og sammen med andre. Med og uten støtte fra personalet.

Kartlegging av barns språkutvikling

Det er viktig at pedagogene i barnehagen følger barnas flerspråklige utvikling tett, i samarbeid med foresatte. Dette er også en gruppe hvor det som oftest er nødvendig med kartlegging.

Personalet bør kartlegge barnas andrespråksutvikling etter samtykke med foresatte. Kartleggingen gjøres for å ha kunnskap om barnas språkutvikling: *Hva kan barnet?* og *Hva bør det øves mere på?* er sentrale spørsmål. Kartleggingen skal si noe om barnets utvikling på morsmålet og på andrespråket. Foresatte kan hjelpe med morsmålsdelen hvis en ikke har flerspråklig personale i barnehagen. Kartleggingen bør også ha fokus på hvordan barnehagen skal legge til rette for at barnet skal ha en god språkutvikling. *Språkpermen* som er utviklet til *Lær meg norsk før skolestart* er et ikke normert kartleggingsverktøy som er nyttig å bruke i forhold til denne brukergruppen. «Ikke normert» betyr at det ikke er forventninger til kunnskap ut i fra alder, noe som er viktig i forhold til begynnende tospråklige barn. Når en har kartlagt er det viktig å bruke kunnskapen en får om barnets språklige ståsted til videre språkarbeid på avdelingen/basen.

Generelle tips til språkstimulering!

- Bruk her og nå situasjonene og dagsrytmen
- Benytt didaktisk planlegging når grupper opprettes
- Ta utgangspunkt i barna: forberede, erfare/oppleve, dokumentere og bearbeide
- La barna bli kjent med det som skal læres
- Lek og lær
- «Learning by doing» og «leraning by seeing» - sett ord på det som skjer
- Gi barna nye erfaringer og opplevelser
- Fra det kjente til det ukjente
- Ha fokus på budskapet barnet formidler
- Ved feil uttale eller feil bruk av ord repeter og bruk modellæring
- Bruk bilder av aktivitet for å hente den frem igjen
- Alle tar ansvar for å ta i bruk det barna jobber med i grupper
- Ha utstyr og leker tilgjengelig for barn etter formelle systematiske grupper
- Repeter, repeter, repeter
- Gjensidig oppdatering og utveksling mellom barnehage og hjem
- Gjør det lystbetont og spennende med varierte metoder: rim, regler, sang, dramatisering, bøker, flanellograf, digitale verktøy og flerspråklige digitale læringsressurser.

E. Inkludering i lek og sosialt samspill

Barns muligheter for å delta i barnehagens sosiale samspill er en forutsetning for trivsel, lek og læring. Personalet har et særlig ansvar for å støtte og tilrettelegge for at de flerspråklige barnas hverdag skal være forutsigbar, meningsfull og preget av aktiviteter hvor alle barn kan oppleve mestringsglede.

For å avdekke hva barnet bør tilegne seg av forkunnskaper for å være i stand til å mestre ulike situasjoner kan personalet jevnlig stille seg spørsmålet: *Hva må barnet kunne for å mestre denne situasjonen? Hvilke uskrevne koder finnes?* Når dette er avdekket starter de ansattes jobb med å øve opp denne kunnskapen hos barnet og/eller å sette i gang tiltak for å endre barnehagens organisering slik at alle barn har mulighet for deltagelse. Disse temaene er også nyttige å drøfte med foresatte for å utvikle og øke hverandres interkulturelle kompetanse, for igjen å støtte barnet.

Inkludering i det sosiale samspillet

Barnehagens gjentakende dagsrytme er viktig for å skape forutsigbarhet og oversikt for barna. Innholdet i de ulike postene på dagsrytmen gir også tydelige forventninger til barnets deltagelse. Ved å organisere avdelingen/basen med definerte soner til ulike typer aktiviteter og med synlige leker, kan en i tillegg øke barnets valgmuligheter til egeninitiert lek. Alle disse tiltakene vil være med å øke barnets trygghet og trivsel. Med oversikt over egen barnehagehverdag og kunnskap om hva en kan leke med blir det lettere for minoritetsspråklige barn å forstå avdelingens/basens kultur.

Barnehagehverdagen skal være en inkluderende arena for alle barn. Ved å fokusere mangfold som en ressurs for hele brukergruppen vil en kunne ivareta og legge til rette for at alle barn skal oppleve barnehagen som et sted hvor en kan leke og ha det fint sammen med andre barn og voksne. Personalgruppen skal i fellesskap jobbe for å oppnå dette. Gjennom kritisk vurdering av barnehagens pedagogikk sett i forhold til brukergruppen og samfunnsmandatet vil en kunne utvikle en mer hensiktsmessig praksis.

Inkludering i lek

Lek er et kulturelt betinget fenomen. Det vil si at regler, normer og koder i lek kan variere fra land til land. For flerspråklige barn kan det derfor være store forskjeller mellom lek hjemme og lek i barnehagen. Minoritetsspråklige barn trenger derfor ofte støtte for å forstå og lære lekekodene som er i norske barnehager. Personalet skal derfor delta i leken sammen med barna og fungere som deltager, rollemodell og som brobygger mellom barn som har forskjellige språk og ulike erfaringsbakgrunn.

Noen typer lek kan barn som lærer seg et andrespråk beherske fordi de krever lite norskspråklige kompetanse for deltagelse. Motoriske lek, formingsaktiviteter, enkle voksenstyrte regelleker og konstruksjonslek er eksempler på slike. Det meste av den verbale kommunikasjonen vil være preget av et situasjonsavhengig språk som kjennetegnes av at samtalen handler om det som skjer her og nå. Personalets rolle er å sette ord på det som skjer. Barna har derfor gode muligheter for forståelse og mestring med støtte i konteksten og personalet.

Rollelek blant 5-åringene krever ofte solid språkkompetanse og grammatisk bevissthet hos deltageren for å dekode lekekodene. Barna bruker språket aktivt når de beveger seg mellom regiplanet og rolleplanet noe som er meget utfordrende når en er begynnende tospråklig. Enkle rolleleker med utgangspunkt i kjente situasjoner som for eksempel familielek med matlaging og babyer som skal spise og sove kan derimot skape mestringsglede i samspill med andre. Språket blir oftest kontekstavhengig og personalet kan utvide lekens innhold og språk når deltagerne er klare for det (jf. nærmeste utviklingszone: Vygotsky). Det er viktig at personalet vurderer fortløpende hvor mye hjelp og støtte barnet trenger for å oppleve mestring i interaksjon med de andre barna.

For å utvide repertoaret til slike inkluderende rolleleker må personalet sørge for felles referanserammer for leken. Dette kan være felles opplevelser, jobbing med tema eller fordyping i en historie. Ved å ha felles tema, sanger og lignende i hele barnehagen vil barna kunne bruke dette som grunnlag for lek på tvers av kultur, språk, alder, kjønn og avdeling/base. Dette er en viktig inngangsbillett i leken for mange barn, og personalet kan bruke referanserammen for å inkludere flere barn i leken.

I likhet med alt annet pedagogisk arbeid i barnehagen er det hele personalet, sammen med barna, som skal skape et trygt og forutsigbart læringsmiljø hvor alles bidrag i leken blir sett på som verdifulle og hvor alle barn opplever at de blir inkludert.

F. Synliggjøring av mangfold i barnehagen

I en barnehage hvor brukerne har ulik kulturell bakgrunn, ulik religiøs tilknytning og har ulike morsmål, bør mangfoldet synliggjøres i barnehagens fysiske miljø og i det pedagogiske innholdet. Barnehagene i Harstad skal være både hverdagsbrukere og festbrukere når det gjelder å inkludere mangfoldet i den pedagogiske praksisen. Det vil si at mangfoldet er en normalt tilstand og en ressursbank man bruker i hverdagen i barnehagen i forhold til alle barn. Mangfoldet vil også komme til uttrykk gjennom markering av festdager og høytider.

Det er flere grunner til å synliggjøre mangfoldet som representeres i brukergruppen. For barn og foresatte kan synliggjøringen være en ekstra bekreftelse på at barnehagen har et ressursperspektiv når det gjelder mangfold i kulturbakgrunn, livssyn/religion og språk. Et ressursperspektiv hvor ulikhetene i brukergruppen blir sett på som en berikelse hvor alle brukerne har viktige bidrag og hvor en kan lære av hverandre.

Barn skal få kjennskap til universelle likheter og individuelle forskjeller, og erfare at mangfold er en normalt tilstand i det norske samfunnet. Dette krever et personale som ser på mangfold som en ressurs og som kan gi barn gode svar på deres undringer over likheter og ulikheter. Gode svar vil si svar som barna opplever som meningsfulle og som ikke setter dem i en lojalitetskonflikt i forhold til foresattes meninger. Dette gjøres ved å belyse likheter og ulikheter, og gjensidig respekt for hverandres synspunkter. Svarene personalet gir skal være i tråd med barnekonvensjonen og barnehagelovens formålsparagraf.

Synliggjøring av mangfold i barnehagens fysiske miljø

Synliggjøring av mangfold i *barnehagens fysiske miljø* kan være oppslag med ulike skriftspråk, kart, flagg, dukker og figurer med ulik etnisitet, bøker på ulike språk, instrumenter og andre gjenstander fra forskjellig land, ulike dyr og lekemattyer, emballasje til butikklek og bilder fra ulike land representert i barnehagen. En bør jobbe for å gi alle barn muligheter for gjenkjennelse i leker og utstyr.

Praksisfortelling

Fire 3-åringler leker i familiekroken. Det er fire dukkebabyer og to barnevogner - en gryende konflikt er i emning. En jente med afrikansk bakgrunn begynner å lete i gjennom utkleddningsklærne og finner et sjal. Jenta er nettopp blitt storesøster og nå knyter hun babyen fast på ryggen slik som mamma pleier å gjøre og fortsetter deretter leken. De andre barna ser på henne en liten stund, før de begynner å lete etter sjal til sin baby.

Synliggjøring av mangfold i barnehagens pedagogiske innhold

Synliggjøring av mangfold i *barnehagens pedagogisk innhold* kan gjøres ved å bruke språkene som er representert gjennom sang, musikk, rim, regler, eventyrformidling, digitale læringsressurser og nøkkelord. Har man flerspråklig personale er det viktig å bruke deres unike kompetanse som representanter for mangfold. Synliggjøringen kan også skje gjennom valg av bøker, tema, barnekultur og leker fra familienes opprinnelsesland, formingsaktiviteter inspirert av kunst med ulikt særpreg og bli kjent med matkultur fra de ulike landene. I forhold til valg av bøker er det fint å gi alle barn en mulighet til å identifisere seg med karakterene, uavhengig av opprinnelsesland og hudfarge, men på et mer universelt nivå.

Det er mange muligheter for hvordan en kan synliggjøre mangfoldet. Det er viktig at personalet og foresatte har en felles forståelse for hvordan det skal gjøres og hvorfor. Når en jobber med synliggjøring av mangfold gjør en dette for at barna skal bli kjent med hverandres bakgrunn og dermed lære mer om samfunnet og verden. I tillegg skal det være positivt for enkeltbarnets identitetsutvikling og for inkludering av familien. Mange barn med flerkulturell bakgrunn har aldri selv bodd i foreldrenes hjemland og personalet bør derfor ha fokus på det en ønsker å formidle og ikke på å knytte barn til en bestemt kultur. Mange barn har sterk tilhørighet til både foresattes bakgrunn og til den norske som de er en del av.

I likhet med synliggjøring av norsk kultur er det personalets oppgave å formidle andre lands kulturer, gjerne med støtte og innspill fra foresatte. Det er aldri barnas oppgave å være kulturformidler i barnehagen og de skal aldri få uønsket fokus på seg som representant for et land, et språk eller en religion. Ønsker barnet å bidra med egen kompetanse og identifiserer seg med det som blir formidlet er det meget positivt.

Markering av høytider og merkedager

En annen måte å synliggjøre mangfold på er å markere høytider og merkedager som er viktig for brukergruppen, i tillegg til de som er vanlig i Norge (jf. barnehageloven). I oppstartsamtalet bør en etterspørre om det er slike høytider eller merkedager som

barnehagen skal markere. Også her må tankene om hvorfor en ønsker å markere dette i barnehagen formidles til foresatte. Og i likhet med annen synliggjøring er det på grunn av barnets identitetsutvikling og for hele barnegruppens kunnskapsutvikling. Hvis en skulle få uoverkommelig mange høytider og merkedager totalt i barnehagen kan en foreta en prioritering i samarbeid med familiene. Det som skal markeres legges inn i barnehagens årsplan.

Det er et viktig skille mellom det å ha en *høytidsfeiring* eller en *høytidsmarkering*. Barnehagen skal ha høytidsmarkeringer, så lenge organisasjonen ikke har en utvidet formålsparagraf. I praksis vil dette si en markering hvor fokuset er på informasjon om høytiden som noen i brukergruppen feirer. Markeringen kan inneholde aktiviteter knyttet til høytiden og religionen som er på barnas premisser og som ikke inneholder religiøse ritualer eller forkynnelse.

Aktuelle lenker

- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring. Oppdatert kunnskap, ny forskning og praksisdeling. [Nafo](#)
- Utdanningsdirektoratet. [Minoritetsspråklige barn i barnehagen](#)
- Tema morsmål har blant annet eventyr på ulike språk med bilde og lyd. Her finner du også Bildetema: en flerspråklig ordbank med bilde og lyd. [Tema morsmål](#)

Litteratur

Dahl, Øyvind. 2013. Møter mellom mennesker. *Innføring i interkulturell kommunikasjon*. Gyldendal akademiske.

Kunnskapsdepartementet 2017. *Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold*.

Vedlegg

Vedlegg 1. Ord- og begrepsforklaringer

Ord- og begrepsforklaringer

Andrespråk: Språk som barnet lærer naturlig i sine omgivelser i tillegg til morsmålet.

Majoritetsspråk: Det språket som majoriteten av befolkningen i landet snakker. I Norge er norsk majoritetsspråket.

Minoritetsspråk: De språk som snakkes av deler av befolkningen i landet. I Norge finnes det urspråk som sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk, og nasjonale minoritetsspråk som for eksempel kvensk. I tillegg snakker deler av befolkningen innvandrede minoritetsspråk som polsk, somali, arabisk, tyrkisk, vietnamesisk, tigrinia o.a.

Morsmål: Mange vil si at morsmålet er det språket du lærer først, det språket du forstår best eller det språket du identifiserer deg mest med. Det språket som brukes i kommunikasjonen innad i familien. Noen vil også si at de har flere morsmål, og at flerspråklighet er deres morsmål.

Flerspråklighet: Brukes som samlingsterm for to- eller flerspråklighet. Det vil si at barnet er i en situasjon der det behersker flere språk enn bare ett morsmål.

Flerspråklige barn: barn som har annet morsmål enn norsk og samisk (minoritetsspråklig og flerkulturell elev benyttes ofte synonymt)

Fødeland er hovedsakelig mors bosted da personen ble født.

Innvandrere: Personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, som på et tidspunkt har innvandret til Norge.

Arbeidsinnvandrere: De som er i Norge for å jobbe (ofte fra andre land innen EØS-området).

Asylsøkere: Personer som søker opphold i Norge.

Flyktninger er de som ifølge Utlendingsdirektoratets flyktningeregister har flyktningstatus og har fått oppholdstillatelse i Norge.

Vedlegg 2. Barnets språkbiografi

Barnets språkbiografi

Fylles ut i tillegg til *Kartleggingsskjema overgang skole*

1. Opplysninger om barn	
Etternavn:	Fornavn: (Understrek det som brukes til daglig)
Fødselsdato:	Kjønn:
Adresse: Postnr.:	Barnet bor hos:
Fødeland:	Nasjonalitet:
Andre land barnet har bodd i:	Statsborgerskap:
Morsmål:	Språkkompetanse – språk og eventuelt dialekter:
Dato ankomst Norge:	Dato bosatt i Harstad:
2. Opplysninger om familiens språk	
Navn foresatt 1:	Kommunikasjonsspråk i familien:
Nasjonalitet:	Ankomstdato til Norge: Bodd i følgende landene:
Språk:	Behov for tolk:
Navn foresatt 2:	Kommunikasjonsspråk i familien:
Nasjonalitet:	Ankomstdato til Norge: Bodd i følgende landene:
Språk:	Behov for tolk:
Andre voksenpersoner i barnet bor sammen med:	Nasjonalitet/Språk: Kommunikasjonsspråk:
Søsken, navn/alder:	Nasjonalitet/Språk: Kommunikasjonsspråk:
Norsktalende venner på fritiden:	Deltar barnet på fritidsaktiviteter:

3. Informasjon fra barnehagen om barnets språk		
Startdato i barnehage:	Navn på barnehage/-er:	Antall år i barnehage:
I hvilken grad mestrer barnet det som skjer i det verbale samspillet i barnehagens hverdagsaktiviteter?	Deltar barnet i formelle språkstimuleringsgrupper? Hvis ja – hvilke?	Hva liker barnet å gjøre?
Stikkord om barnets kompetanse i det norske språket: a) Innhold: Betydning og meningsinnholdet i ord og setninger, b) Bruk: Bruk og tolking av språk i en sosial kontekst c) Form: Uttale og grammatiske prinsipper		
Er det noe spesielt skolen bør gjøre for å møte barnet best mulig?		

4. Foresattes beskrivelse av barnets kompetanse på morsmålet
Sett X for utsagnet som passer best: <ul style="list-style-type: none"> • Barnet forstår morsmålet og snakker dette. • Barnet forstår morsmålet men bytter på å svare på norsk/morsmålet. • Barnet forstår morsmålet men vil ikke snakke det. • Barnets forstår morsmålet men kan ikke snakke selv. • Barnet forstår ikke morsmålet.

Dato for utfylling:

Foresattes underskrift:

Pedagogisk leders underskrift:

Vedlegg 3. Tilbud om kompetanseheving og forelesninger

Pedagogisk arbeid med barn og familier

fra språklige og kulturelle minoriteter

Dette er et tilbud til personalet i kommunale og private barnehager i Harstad kommune, som jobber med minoritetsspråklige barn og familier. Forelesningene er teoretisk forankret med en praktisk tilnærming. Trenger personalet ny kunnskap eller er usikre på om det de gjør er riktig – da er dette forelesningene for dere. Foreleser er barnehagefaglig rådgiver migrasjon i Harstad kommune.

Tema
1. Pedagogisk arbeid med minoritetsspråklige barn og familier – en innføring For personalgrupper med lite erfaring med denne målgruppen
2. Holdningsskapende arbeid i personalgruppen
3. Samarbeid mellom barnehage og hjem
4. Flerspråklig utvikling og språkstimulering
5. Inkludering i lek og sosialt samspill
6. Synliggjøring av mangfold – i barnehagens fysiske miljø og pedagogiske innhold

Alle temaene kan tilpasses den enkelte barnehages ønsker og behov. Tidsbruk vil være fra 45 minutter til 2 timer. Ta kontakt via e-post: synnove.tjolsen@harstad.kommune.no hvis din barnehage ønsker et eller flere av disse temaene på personalmøter eller planleggingsdager.

Bruker barnehagen *Utdanningsdirektoratets ståstedsanalyse* kan denne gi ledelsen en pekepinn på hvilke områder som bør prioriteres. Aktuelle spørsmål å sjekke ut kan være:

Hovedtema: Barnehagens samfunnsmandat

- 3. *Jeg er bevisst på hvilke holdninger og verdier jeg møter barna med.*
- 12. *I vår barnehage er foreldrene trygge på at barna deres blir sett.*
- 16. *I vår barnehage legger vi til rette for at alle barna skal oppleve mestring.*

Hovedtema: Barnehagens innhold

- 22. *I vår barnehage gir vi særskilt oppfølging av de barna som ikke deltar i lek, holdes utenfor eller ødelegger leken for andre.*
- 30. *I vår barnehage verdsetter vi flerspråkklighet.*
- 32. *I vår barnehage jobber vi for at barna møter ulike kulturer og tradisjoner.*

Hovedtema: Planlegging og samarbeid

- 39. *Foreldrene i vår barnehage har medvirkning på planene vi lager.*

Tilleggstema–Språk

- Alle spørsmål fra 1-23 med særlig fokus på nummer 20. *I vår barnehage har vi nødvendig kunnskap om flerspråklige barns språktilegnelse.*

Vedlegg 4. Informasjon til bruk i barnehagen – minoritetsspråklige barn

Fylles ut ved oppstart i barnehagen

Navn og uttale

	Uttales/lydskrift	Relasjon til barnet
Barnets fornavn:		
Foresatte 1 fornavn:		
Foresatt 2. fornavn:		
Søsken:		
Kjæledyr: Kosedyr:		
Andre:		

Språk, informasjon og kommunikasjon

Barnets	Foresatt 1.	Foresatt 2.
Nasjonalitet:	Nasjonalitet:	Nasjonalitet:
Morsmål:	Morsmål:	Morsmål:
	Tolk: ja/nei	Tolk: ja/nei
Andre språk barnet kan:	Ønsker informasjon: <ul style="list-style-type: none"> • Muntlig • Papirutgave av skriv • E-post 	Ønsker informasjon: <ul style="list-style-type: none"> • Muntlig • Papirutgave av skriv • E-post
Botid i Norge:	Botid i Norge:	Botid i Norge:
Bosatt i Harstad:	Bosatt i Harstad:	Bosatt i Harstad:

Erfaring med barnehage

Har barnet gått i barnehage før?	Navn på barnehage:
Hvis ja, hvor lenge?	

Markering av høytider og merkedager

Er det religiøse høytider som er viktig for barnet og familien?	Markeres i barnehagen: ja/nei
Er det merkedager som er viktig for barnet og familien?	Markeres i barnehagen: ja/nei

Dato for utfylling:

